

ASN Senior Secondary School

Summer Break Holiday Homework
Class-X

ENGLISH

Q1. Attempt the following in a separate notebook refer (on board)

- Comprehension – Questions (1-5)
- Word power (pages 30-33)
- Attempt the questions of the following lessons in section C
 1. The Dear Departed (pages 146-148)
 2. Ozymandias (pages 135-136)
 3. Mrs. Packletide's Tiger. (pages 109-110)

Q2. The Story Of My Life (HELEN KELLER)

Read the chapters 1-10 from The Story of My Life and answer the following questions.

(To be written in the class work register)

1. Write a few lines on Helen's fever that led to her disability.
2. How does the last sentence in the chapter tell us that as an adult, Helen could appreciate the bright side of life despite her disadvantages?
3. Briefly describe Helen's friendship with Martha Washington.
4. What are Keller's reasons for describing the garden as 'the paradise of my childhood'?
5. How did Keller behave to her sister before she grew to love her?
6. Who or what calmed Helen after her angry outbursts?
7. How did Helen keep herself occupied during the journey to Baltimore?
8. Why did Helen Keller like Dr. Bell the very first time she met him?
9. Describe Helen Keller's first meeting with Miss Sullivan.
10. How did Miss Sullivan teach the connection between words and meanings?
11. Why did Keller feel repentance for the first time?
12. Describe Helen's frightening experience on the day of the storm.
13. What did Miss Sullivan teach Keller about nature?
14. Describe Helen's attempt to learn the abstract ideas.
15. Keller's education not only taught her facts, but also helped her enjoy nature. Do you agree.
16. The gift of a shell was the first step in Keller learning about sea creatures. How did this happen?
17. What was Miss Sullivan's role in making Keller's education interesting?
18. Why does Keller say that the Christmas after Miss Sullivan's arrival was 'a great event'?
19. What pleased Keller the most about the Christmas Celebration?
20. Which was the gift that pleased the girl the most?
21. The journey to Boston was very different experience from Keller's journey to Baltimore. Do you agree? Explain.
22. What was Helen's first reaction to the blind children she met?
23. Why did Plymouth rock impress Helen so much?
24. Why did Keller decide that Boston was the City of Kind Hearts?
25. Helen's experience in the sea shows her daring and courage. Do you agree?

1. निम्नलिखित वाक्यों को मिलाकर एक सरल, एक मिश्र तथा एक संयुक्त वाक्य बनाइए :

- (क) 1. सभा समाप्त हुई।
2. सब लोग चले गए।
(ख) 1. गली में शोर हुआ।
2. सब लोग बाहर आ गए।
(ग) 1. शेर दिखाई दिया।
2. सब लोग डर गए।
(घ) 1. कपिलदेव ने पहले ओवर की पहली गेंद फेंकी।
2. मोहसिन खान आउट हो गए।
(ङ) 1. माता जी ने काम समाप्त किया।
2. घर में मेहमान आ गए।
(ट) 1. वह लड़का गाँव गया।
2. वहाँ बीमार हो गया।
(ठ) 1. मोहल्ले में शोर हुआ।
2. सब लोग बाहर आ गए।
(ड) 1. मेरे आँगन में हरी घास है।
2. हरी घास पर बच्चे खेल रहे हैं।
(ढ) 1. सभा समाप्त हुई।
2. सब लोग चले गए।
(ण) 1. शेर दिखाई दिया।
2. सब बच्चे डर कर भाग गए।
(त) 1. रामू के खेत में गायें चर रही थीं।
2. उसने उन्हें खेत से निकाल दिया।
(च) 1. प्रधानाचार्य प्रार्थना-सभा में आए।
2. सब विद्यार्थी खड़े हो गए।
(छ) 1. प्रधानमंत्री लाल किले की प्राचीर पर आए।
2. सैनिक टुकड़ी ने सलामी दी।
(ज) 1. रमन के खेत में गायें चर रही थीं।
2. उसने उन्हें खेत से निकाल दिया।
(झ) 1. पाकिस्तान ने कारगिल में घुसपैठ की।
2. भारत ने पाकिस्तान को करारी मात दी।
(ञ) 1. बादल गरज रहे थे।
2. तेज वर्षा होने लगी।
(थ) 1. रानी ने काम समाप्त किया।
2. घर में मेहमान आ गए।
(द) 1. मदारी गाँव में आया।
2. मदारी ने भालू का तमाशा दिखाया।
(ध) 1. मीरा ने लाल मिर्च खा ली।
2. मीरा को हिचकियाँ आने लगीं।
(न) 1. अध्यापक विद्यालय में आए।
2. सब छात्रों ने उन्हें प्रणाम किया।
(प) 1. चूहे का कमाल है।
2. चूहे ने मोटा कालीन काट डाला।
(फ) 1. बादल आकाश में छा गए।
2. शीतल पवन बहने लगी।

2. निम्नलिखित वाक्यों का निर्देशानुसार उत्तर लिखिए :

- (क) 1. वह फल खरीदने के लिए बाजार गया
2. मैं पुस्तकालय गया और पुस्तकें लेकर आ गया
3. आप वहीं बैठकर मेरी प्रतीक्षा करें
4. परिश्रमी व्यक्ति सफल होते हैं।
(ख) 1. वे उसी प्रसिद्ध विद्यालय के छात्र थे।
2. तुम्हारा मित्र, जो मुझे मिला था, परसों आएगा।
3. राजू बाजार से पत्रिका लेकर पढ़ने लगा।
4. गाँव में बाढ़ आने से लोगों में तबाही मच गई।
(ग) 1. वर्षा हो रही है किंतु धूप भी निकली हुई है।
2. जैसे ही उसने मुझे देखा, वैसे ही वह खिसक गया
3. मंत्री बनने पर भी उसका व्यवहार पूर्ववत् है।
4. आप आसन पर बैठकर विश्राम करें।
(रचना के अनुसार वाक्य प्रकार लिखिए)
(रचना के अनुसार वाक्य प्रकार लिखिए)
(संयुक्त वाक्य में बदलिए)
(मिश्र वाक्य में बदलिए)
(रचना के अनुसार वाक्य-प्रकार लिखिए)
(रचना के अनुसार वाक्य-प्रकार लिखिए)
(संयुक्त वाक्य में बदलिए)
(मिश्र वाक्य में बदलिए)
(वाक्य-प्रकार लिखिए)
(वाक्य-प्रकार लिखिए)
(मिश्र वाक्य में बदलिए)
(संयुक्त वाक्य में बदलिए)

(घ) 1. मनोहर ने हैदराबाद से दिल्ली तक की यात्रा हवाई जहाज से की और हवाई अड्डे से घर तक टैक्सी में गया।

2. तुम जिस घड़ी की प्रशंसा कर रहे थे, वह बहुत अच्छी है।

3. मुझे चेन्नई जाना था। सवरे उठना पड़ा।

4. सोने की चिड़िया कहलाने वाला यह वही भारत है।

(ङ) 1. इस संसार में दिखाई देने वाली सभी चीजें नाशवान हैं।

2. शहर में लगातार वर्षा होने से लोग परेशान हो गए।

3. भारत एक शांतिप्रिय देश है, जिसका सब सम्मान करते हैं।

4. महात्मा गांधी ने सत्याग्रह का सहारा लिया और भारत को आजाद कराया।

(रचना के आधार पर वाक्य-भेद लिखिए)

(रचना के आधार पर वाक्य-भेद लिखिए)

(संयुक्त वाक्य में बदलिए)

(मिश्र वाक्य में बदलिए)

(मिश्र वाक्य में बदलिए)

(संयुक्त वाक्य में बदलिए)

(रचना के अनुसार वाक्य-प्रकार बताइए)

(रचना के अनुसार वाक्य-प्रकार बताइए)

3. निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध करके लिखिए।

1. बंती बातों का भुला देनी चाहिए।

2. हमारे से नहीं गाया जाता।

3. संजय ने पुस्तक पढ़ी।

4. कक्षा में बड़े-बड़े लड़के और बड़े-बड़े लड़कियाँ पढ़ते हैं।

कृपया हमारी बात सुनने की कृपा करें।

यह पुस्तक किसका है ?

हम उसके पास से आ रहा हूँ।

हत्याओं को मृत्युदंड का सजा मिलना चाहिए।

महात्मा गांधी भारत की राष्ट्रपिता थी।

सारे देशभर में रोष प्रकट किया गया।

एक फूलों की माला चाहिए।

जब भी आप आओ, मुझसे मिलो।

5. आपकी स्वास्थ्य कैसी है ?

6. मेरा काली घोड़ा खो गया।

7. आपको यह पुस्तक अवश्य खरीदना चाहिए।

8. उस सभा में अनेकों लोगों ने गाना सुनाया।

9. राम ने एक बर्गी और दो रसगुल्ले खिलाई।

यहाँ ताजा फलों का रस मिलता है।

दिनेश ने ही आग लगाया था।

उसने मुझे खाने को बुलाया।

देश में सर्वस्व शांति है।

तुम मेरे शत्रु हो, मैं आपको अच्छी तरह जानता हूँ।

हिंदी की शिक्षा अनिवार्य कर दिया।

द्वार पर कोई लड़कियाँ खड़ी हैं।

हमारा लक्ष्य देश की चहुँमुखी उन्नति होनी चाहिए।

4.

वाक्यों की अशुद्धियाँ

क्रम दोष

1. मैंने उस घने जंगल में अनेक पशु और पक्षी उड़ते और चरते देखे।
2. वह किताब जो कोने में रखी है, वह बहुत अच्छी है।
3. वे तो मेल-जोल बढ़ाना चाहते हैं, पर आपका मुँह देखने को जी नहीं चाहता है।
4. इस विद्यालय में जो विद्यार्थी डॉक्टर बनना चाहते हैं, उनको इस विद्यालय में शिक्षा दी जाती है।
5. यह घटना जब मैं दस वर्ष का था, उस समय की है।

संज्ञा संबंधी अशुद्धियाँ

1. राम आजकल शुद्ध भाषा लिखने का व्यायाम कर रहा है।
2. जीवन और साहित्य का घोर संबंध है।
3. सामाजिक कुरीतियों का एकमात्र कारण अज्ञान है।
4. निरपराधी को दंड देना अनुचित है।
5. विद्यार्थियों ने प्रधानाध्यापक को अभिनंदन-पत्र प्रदान किया।

पुनरुक्ति दोष

1. राधा मेरी परम प्रिय स्नेही है।
2. नेता को हमेशा जनता के हितकर कल्याण की बातें सोचनी चाहिए।
3. मैं आपका सदैव आभार का भार मानता रहूँगा।
4. आइए, पधारिए आपका स्वागत है।
5. तुम्हें वहाँ कभी भी नहीं जाना चाहिए।

लिंग संबंधी अशुद्धियाँ

1. मुझे बहुत गुस्सा आती है।
2. बिजली का बटन दबाते ही बत्ती जल उठा।
3. सीता और राम आई।
4. मैंने उसकी मस्तक पर टीका लगायी।
5. राधा ने मोहन से झूठ बोली थी।

वचन संबंधी अशुद्धियाँ

1. गुलाब के पौधे पर मैंने कई फूलों को देखा।
2. तुम इसका दाम देते जाओ।
3. डाकू कई हजारों रुपये लूट कर ले गए।
4. इसमें पैसे खर्च होता है।
5. उन्हें दो रन मिल गया।

विशेषण संबंधी अशुद्धियाँ

1. गाय काली चर रही है।
2. हवा ठंडी बह रही थी।
3. मुंबई में मैंने बड़ी-बड़ी होटलें देखी।
4. एक बड़ा-सा कील लाओ।
5. आज की ताजी खबरें सुनो।

क्रियाविशेषण संबंधी अशुद्धियाँ

1. जैसा करोगे, उतना ही भरोगे।
2. वह बड़ा चालाक है।
3. वहाँ चारों ओर बड़ा अंधकार था।
4. वह अवश्य ही मेरे घर आएगा।
5. वह स्वयं ही अपना काम कर लेगा।

मुहावरे संबंधी अशुद्धियाँ

1. उसके तो सारे इरादों पर पानी बह गया।
2. ऐसा लगता है कि उसने पहले से ही तुम्हारे कान खा लिए हैं।
3. हमारे देश ने शत्रु देशों को पराजित करने का बीड़ा चबाया है।

5 दिए गए संकेत-बिंदुओं के आधार पर 80-100 शब्दों में अनुच्छेद लिखिए।

1 पुस्तक-मेला

1. आयोजन और व्यवस्था—कब, कहाँ
2. प्रमुख आकर्षक, भीड़भाड़
3. मेले में प्रकाशक, लेखक और पाठकों की विचारगोष्ठी
4. मेरी रुचि का पंडाल
5. मेरी रुचि की पुस्तकें

2 कंप्यूटर

1. कंप्यूटर क्या है ?
2. भारत में कंप्यूटर—इसका उपयोग तथा इसके लाभ
3. दैनिक जीवन में कंप्यूटर

3 दूरदर्शन

1. उपयोगिता
2. व्यापक प्रसार
3. दुरुपयोग
4. नए कार्यक्रम
5. दूरदर्शन का भविष्य

सर्वनाम संबंधी अशुद्धियाँ

1. अध्यापक ने उसरो पाठ पढ़ने को कहा परंतु रमेश ने ऐसा नहीं किया।
2. श्याम ने उसे आवाज़ लगाई पर राधा चली गई।
3. वह जो अपराध करता है उसे दंड देना चाहिए।
4. मेरा ध्यान मेरी माँ की ओर था।
5. मैंने मेरी पेन मेरे मित्र को दे दी।

क्रिया संबंधी अशुद्धियाँ

1. क्या यह सही होता है ?
2. आप यह कंबल पहन लें।
3. जल्दी से कुरता डाल लो।
4. साहब ने बोला कि कल तुम्हारी छुट्टी है।
5. जूता निकाल दो।

कारकीय परसर्गों की अशुद्धियाँ

1. शीला ने पढ़ती है।
2. उसने राम को पूछा।
3. उसका लड़के का नाम राज है।
4. उसको पेट में दर्द हो रहा है।
5. बच्चों से गुस्सा करना व्यर्थ है।
4. पुलिस को देखते ही लाला के चेहरे पर हवाइयाँ दौड़ने लगीं।
5. वह चुपचाप दम साथे उठ खड़ा हुआ।
6. तुम्हारे घर की सीढ़ियाँ चढ़ते-चढ़ते मेरा दम घुट गया।
7. सिपाही ने अपराधी का सिर तलवार से उठा दिया।

4 शिक्षक-दिवस

1. मनाने का कारण
2. समाज में शिक्षक की विशिष्ट भूमिका
3. मनाने के विविध ढंग
4. मेरे विचार में ऐसे मनाया जाए
5. शिक्षक-दिवस का संदेश

5. 20-20 क्रिकेट

1. यह क्रिकेट क्या है ?
2. इस क्रिकेट का रोमांच
3. भारत की उपलब्धि

6. पत्र-लेखन

1. टी०वी० से प्रसारित होने वाले किसी धारावाहिक की कमियों की ओर ध्यान आकर्षित करते हुए चैनल विशेष के कार्यक्रम संचालक को गरिमा की ओर से पत्र लिखिए।
2. आपके क्षेत्र के ब्लॉक प्रमुख द्वारा की जा रही खाद की कालाबाजारी की शिकायत करते हुए जिलाधिकारी को पत्र लिखिए।
3. बस-यात्रा में जेब कट जाने की सूचना देते हुए पुस्तिका अधीक्षक को पत्र लिखिए। पत्र में अपना नाम विशाल लिखिए।
4. खेल का सामान बेचने वाली कंपनी 'स्पोर्ट्स इंटरनेशनल' से आपने जो सामान मँगाया था, वह घटिया स्तर का और महँगा भेजा गया। कंपनी के प्रबंध निदेशक को इसकी शिकायत करते हुए पत्र लिखिए।
5. किसी दैनिक समाचार-पत्र के संपादक को अपने शहर की बसों की बिगड़ती हालत और कुव्यवस्था पर पत्र लिखिए।

SCIENCE- X Following work to be done in class notebook. PHYSICS

1. A 4 ohm wire is doubled on it. Calculate the new resistance of the wire.
2. Calculate the resistivity of the material of a wire 1m long, 0.3mm in diameter and having a resistance of 3ohm.
3. Derive an expression for the combination of two resistances facing opposite to one another. Draw the circuit diagram for the same.
4. Two bulbs A & B are rated 100 W – 120 V & 10W – 120V respectively. They are connected across a 120 V source in series. State which will consume more energy.
5. Two identical resistors, each of resistance of 2Ohm are connected in turn (i) in series, (ii) in parallel to a battery of 12 V. Calculate the ratio of power consumed in the 2 cases?
6. Two copper wires A and B of length 30m and 10m have radii 2cm and 1cm respectively. Compare the resistances of the wires.
7. An electric lamp of 100ohm, a toaster of resistance of 50 ohm and a filter of resistance 500ohm are connected in parallel to a 220 V source. What is the resistance of an electric iron connected to the same source that as much current as all 3 appliances and what is the current through it.

CHEMISTRY

1. Why is the burning of coal considered a chemical change?
2. A solution of potassium chloride when mixed with silver nitrate solution, an insoluble white substance is formed. Write the chemical reaction involved and also mention the type of the chemical reaction?
3. Why do fireflies glow at night?
4. During reaction of some metals with dilute hydrochloric acid, following observations were made,
 - (a) Silver metal does not show any change
 - (b) The temperature of the reaction mixture rises when aluminium is added.
 - (c) The reaction of the sodium metals found to be highly explosive

(d) Some bubbles of a gas are seen when lead is reacted with the acid.

Explain these observations giving suitable reasons.

5. Identify the oxidising agent (oxidant) and reducing agent (reductant) in the following reactions:

6. Give a reaction which is associated with a change in colour and in the physical state.

7. A small quantity of light-green coloured substance is heated. In the beginning, it loses some water and then suffocating gas is evolved and a red residue is left behind. Answer the following:

(a) Name the red residue and write its formula.

(b) Name the suffocating gas or gases and its formula.

(c) Name the light green coloured substance and its formula.

(d) What is the type of reaction that takes place during heating?

BIOLOGY

1. Define Nutrition. What are the different modes of nutrition?

2. What is the mode of nutrition in following:-

a. Fungi

b. Cuscuta

c. Human being

3. Name the pigment which can absorb Solar energy.

4. Name the factor which affect photosynthesis.

5. Name the stored food in plants and animals respectively.

6. From where do plants obtain their raw materials?

7. Draw a well labelled diagram of:-

a. Cross section of leaf

b. open and closed stomata.

INFORMATION TECHNOLOGY - X

Solve following question in your IT register.

1. What is topology in Network? Explain its types with diagrams.

2. Write a short note on internet connectivity types.

3. Explain any three network devices?

4. Explain Following:

a. Serial Key

b. Filter Key

c. Toggle Key

5. Explain different types of Network with help of diagram.

Project:

Prepare one blog on any Blog site with following topic and subtopics. Publish it with public access.

Topic 'Cyber safety: Comparative analysis in different countries'

Cyber Smart

Online safety

Risk Factor

How cyber smart we are?

Analysis with other countries

MATHS- X Following work to be done in separate notebook.

1. The probability of a defective egg in a lot of 400 eggs is 0.035. Calculate the number of defective eggs in the lot. Also calculate the probability of taking out a non defective egg from the lot.
2. In a fair at a game stall, slips marked with numbers 3,3,5,7,7,7,9,9,9,11 are placed in a box. A person wins if the mean of numbers are written on the slip. What is the probability of his losing the game?
3. A box contains 90 discs which are numbered from 1 to 90. If one disc is drawn at random from the box, find the probability that it bears
 - (i) a two digit number
 - (ii) a perfect square number
 - (iii) a number divisible by 5.
4. If $\cos A = \frac{1}{25}$, find the value of $\tan A + \cot A$
5. If $\tan \theta = \frac{4}{3}$ then find the value of $\frac{\sin \theta + \cos \theta}{\sin \theta - \cos \theta}$
6. If $3x = \operatorname{cosec} \theta$ and $\frac{3}{x} = \cot \theta$ then find $3\left(x^2 - \frac{1}{x^2}\right)$
7. If $x = a \sin \theta$ and $y = a \cos \theta$ then find the value of $x^2 + y^2$
8. Find the value of $\operatorname{cosec} 70^\circ - \sec 20^\circ$
9. If $5x = \sec \theta$ and $\frac{5}{x} = \tan \theta$ then find the value of $5\left(x^2 - \frac{1}{x^2}\right)$
10. Find the value of $9 \sec^2 A - 9 \tan^2 A$
11. Express $\sec \theta$ in terms of $\cot \theta$
12. Find the value of $\cos \theta \cos (90 - \theta) - \sin \theta \sin (90 - \theta)$
13. If $\sin (20 + \theta) = \cos 30^\circ$ then find the value of θ .
14. Find the value of $\frac{1 + \tan^2 \theta}{1 + \cot^2 \theta}$
15. Find the value of $\frac{\sin \theta}{\sqrt{1 - \sin^2 \theta}}$

Prove that :

16. $\sec^4 \theta - \sec^2 \theta = \tan^4 \theta + \tan^2 \theta$
17. $\sqrt{\frac{1 + \sin \theta}{1 - \sin \theta}} = \tan \theta + \sec \theta$
18. If $x = p \sec \theta + q \tan \theta$ & $y = p \tan \theta + q \sec \theta$ then prove that $x^2 - y^2 = p^2 - q^2$
19. If $7 \sin^2 \theta + 3 \cos^2 \theta = 4$ then show that $\tan \theta = \frac{1}{\sqrt{3}}$

20. If $\sin(A - B) = \frac{1}{2}$, $\cos(A + B) = \frac{1}{2}$ then find the value of A and B.
21. Find the value of $\frac{\cos^2 20^\circ + \cos^2 70^\circ}{\sin^2 59^\circ + \sin^2 31^\circ}$.
22. Prove that : $\tan 1^\circ \tan 11^\circ \tan 21^\circ \tan 69^\circ \tan 79^\circ \tan 89^\circ = 1$
23. If $\sec 4A = \operatorname{cosec}(A - 20^\circ)$ then find the value of A.
24. If $3 \cot A = 4$, find the value of $\frac{\operatorname{Cosec}^2 A + 1}{\operatorname{Cosec}^2 A - 1}$.
25. If $\tan(3x - 15) = 1$ then find the value of x.

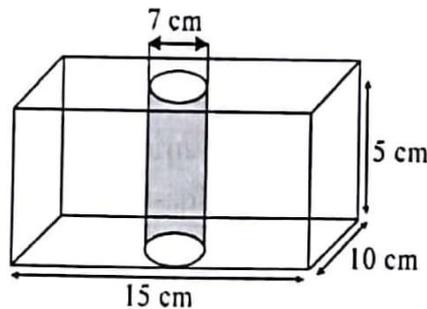
Prove that :

26. $\frac{\tan A + \sec A - 1}{\tan A - \sec A + 1} = \frac{1 + \sin A}{\cos A}$
27. $\frac{1}{\sec x - \tan x} - \frac{1}{\cos x} = \frac{1}{\cos x} - \frac{1}{\sec x + \tan x}$
28. $\frac{\tan \theta}{1 - \cot \theta} + \frac{\cot \theta}{1 - \tan \theta} = 1 + \tan \theta + \cot \theta = \sec \theta \operatorname{cosec} \theta + 1$
29. $(\sin \theta + \operatorname{cosec} \theta)^2 + (\cos \theta + \sec \theta)^2 = 7 + \tan^2 \theta + \cot^2 \theta$
30. $\sec A (1 - \sin A) (\sec A + \tan A) = 1$
31. If $\cos \theta + \sin \theta = \sqrt{2} \cos \theta$ then show that $\cos \theta - \sin \theta = \sqrt{2} \sin \theta$
32. If $\tan \theta + \sin \theta = m$, $\tan \theta - \sin \theta = n$ then show that $m^2 - n^2 = 4 \sqrt{mn}$.
33. If $\sec \theta = x + \frac{1}{4x}$, prove that $\sec \theta + \tan \theta = 2x$ or $\frac{1}{2x}$
34. If $\sin \theta + \sin^2 \theta = 1$, prove that $\cos^2 \theta + \cos^4 \theta = 1$
35. Without using trigonometric table, the value of $\cot \theta \tan(90 - \theta) - \sec(90 - \theta) \operatorname{cosec} \theta + \sin^2 65^\circ + \sin^2 25^\circ + \sqrt{3} \tan 5^\circ \tan 85^\circ$.
36. Prove that : $\frac{\cot(90 - \theta)}{\tan \theta} + \frac{\operatorname{cosec}(90 - \theta) \sin \theta}{\tan(90 - \theta)} = \sec^2 \theta$

36. A solid wooden toy is in the form of a hemi-sphere surmounted by a cone of same radius. The radius of hemi-sphere is 3.5cm and the total wood used in the making of toy is $166\frac{5}{6}\text{ cm}^3$. Find the height of the toy. Also, find the cost of painting the hemi-spherical part of the toy at the rate of Rs. 10 per cm^2 .

(use $\pi = \frac{22}{7}$).

37. In the given figure, from a cuboidal solid metallic block of dimensions 15 cm \times 10 cm \times 5 cm a cylindrical hole of diameter 7cm is drilled out. Find the surface area of the remaining block. (Use $\pi = \frac{22}{7}$).

38. Water is flowing at the rate of 2.52 km/hr. through a cylindrical pipe into a cylindrical tank, the radius of whose base is 40 cm. If the increase in the level of water in the tank, in half an hour is 3.15m, find internal diameter of the pipe.
39. A solid toy is the form of a right circular cylinder with a hemispherical shape at one end and a cone at the other end. Their diameter is 4.2 cm and the heights of the cylindrical and conical portions are 12 cm and 7 cm respectively. Find the volume of the toy.
40. A tent is in the shape of a right circular cylinder upto a height of 3m and conical above it. The total height of the tent is 13.5 m and radius of base is 14 m. Find the cost of cloth required to make the tent at the rate of ₹ 80 per sq. m.
41. The rain water from a roof 22m \times 20m drains into a cylindrical vessel having diameter of base 2m and height 3.5m. If the vessel is just full, find the rainfall in cm.
42. A container, shaped like a right circular cylinder, having diameter 12cm and height 15 cm is full of ice-cream. this ice-cream is to be filled into cones of height 12 cm and diameter 6 cm, having a hemispherical shape on the top. Find the number of such cones which can be filled with ice-cream.

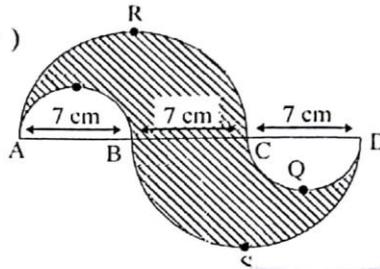
43. The difference between outer and inner closed surface areas of a hollow right circular cylinder, 14 cm long is 88cm^2 . If the volume of the metal used in making the cylinder is 176cm^3 . Find the outer and inner diameters of the cylinder.
44. A toy is in the shape of a right circular cylinder with a hemisphere on one end and a cone on the other. The radius and height of the cylindrical part are 5 cm and 13 cm respectively. The radii of hemispherical and parts are the same as that of the cylindrical part. Find the surface area of the toy if the total height of the toy is 30 cm.
45. A hollow cone is cut by a plane parallel to the base and the upper portion is removed. If the curved surface of the remainder is $\frac{8}{9}$ th of the curved surface of the whole cone, find the ratio of the line segments into which the altitude of the cone is divided by the plane.

PREVIOUS YEAR QUESTIONS

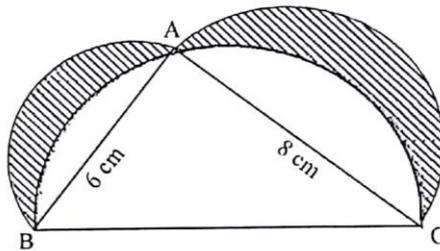
1. What is the mean of first 12 prime numbers?
2. The mean of 20 numbers is 18. If 2 is added to each number, what is the new mean?
3. The mean of 5 observations 3, 5, 7, x and 11 is 7, find the value of x .
4. What is the median of first 10 natural numbers?
5. What is the value of x , if the median of the following data is 27.5?
24, 25, 26, $x + 2$, $x + 3$, 30, 33, 37
6. What is the mode of the observations 5, 7, 8, 5, 7, 6, 9, 5, 10, 6.
7. Write the relation between mean, median and mode.
8. What measure of the central tendency is represented by the abscissa of the point where 'less than' and 'more than' intersect?
9. Which measure of the central tendency cannot be determined graphically.
10. The arithmetic mean and mode of a data are 24 and 12 respectively. Find the median
11. Write the class mark of the class 19.5 – 29.5.
12. The mean of 5 numbers is 18. If one number is excluded then their mean is 16. Find the excluded number.
13. The mean of 11 observations is 50. If the mean of first six observations is 49 and that of last six observations is 52, then find sixth observation

14. A card is drawn at random from a well shuffled deck of playing cards. Find the probability that the card drawn is
- (i) a card of spade or an ace (ii) a red king
(iii) neither a king nor a queen (iv) either a king or a queen
15. A card is drawn from a well shuffled deck of playing cards. Find the probability that the card drawn is
- (i) a face card
(ii) red colour face card
(iii) black colour face card
16. In a class discussion, Himanshu says that probability of an event cannot be 1.3. which value is depicted here?
17. The probability of winning a game is $\frac{x}{12}$. The probability of losing it is $\frac{1}{3}$. Find the value of x .
18. In a lottery, there are 10 prizes and 25 are empty. Find the probability of getting a prize. Also verify that. $P(E) + P(\bar{E}) = 1$ for this event
19. In a leap year what is the probability of 53 Sundays.
20. One card is drawn from the well shuffled pack of 52 cards. Find the probability of getting a black face card.
21. If $P(E) = 27\%$ then what is the probability of not occurrence of even P ?
22. Usha and Aastha are two friends. What is the probability that their birthday falls on the same day 14 November 2015?
23. One alphabet is chosen out of the alphabets of the word "BHARTIYA". What will be the probability of getting a vowel?
24. Two friends were born in the year 2000. What is the probability that they both have the same birthday.

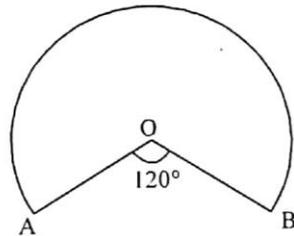
25. In the given fig, APB and CQD are semi circles of diameter 7 cm each, while ARC and BSD are semicircles of diameter 14 cm each. Find the perimeter of the shaded region. (Use $\pi = \frac{22}{7}$)

26. Area of a sector of a circle of radius 36 cm is $54\pi \text{ cm}^2$. Find the length of the corresponding arc of the sector.
27. The length of the minute hand of a clock is 5 cm. Find the area swept by the minute hand during the time period 6:05 am to 6:40 am.
28. In fig, ABC is a triangle right angled at A. Semi circles are drawn on AB, AC and BC as diameters. Find the area of the shaded region.

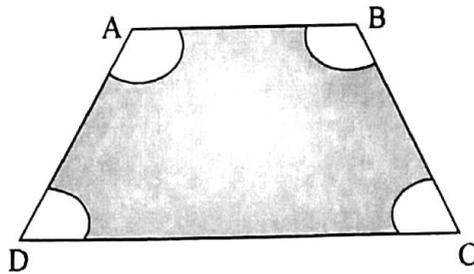
29. In fig, OAPB is a sector of a circle of radius 3.5 cm with the centre at O and $\angle AOB = 120^\circ$. Find the length of OAPBO.

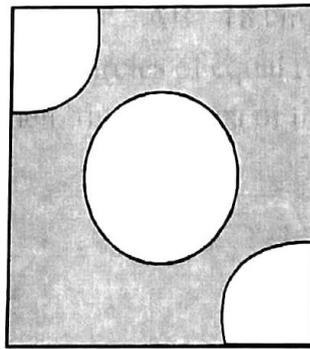
30. Circular footpath of width 2 m is constructed at the rate of Rs 20 per square meter, around a circular park of radius 1500 m. Find the total cost of construction of the foot path. (Take $\pi = 3.14$)
31. A boy is cycling such that the wheels of the cycle are making 140 revolutions per minute. If the diameter of the wheel is 60 cm. Calculate the speed of cycle.
32. In a circle with centre O and radius 5 cm, AB is a chord of length $5\sqrt{3}$ cm. Find the area of sector AOB.
33. The area of an equilateral triangle is $49\sqrt{3} \text{ cm}^2$. Taking each angular point as centre, a circle is described with radius equal to half the length of the side of the triangle. Find the area of the triangle not included in the circle.

34. ABCD is a trapezium with $AB \parallel DC$, $AB = 18$ cm, $DC = 32$ cm and the distance between AB and DC is 14 cm. Circles of equal radii 7 cm with centres A, B, C and D have been drawn, Then, find the area of the shaded region of the figure.

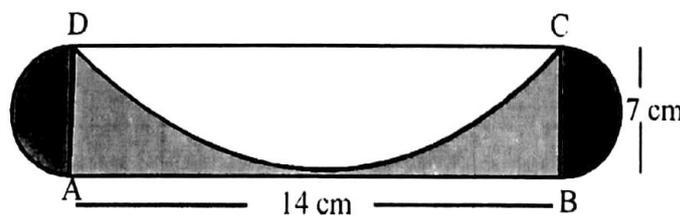
$$\left(\pi = \frac{22}{7}\right)$$

35. From each of the two opposite corners of a square of side 8 cm, a quadrant of a circle of radius 1.4 cm is cut. Another circle of radius 4.2 cm is also cut from the centre as shown in fig. Find the area of the shaded portion. (Use $\pi = \frac{22}{7}$)

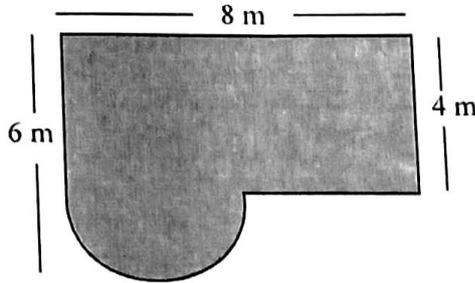

36. A sector of 100° cut off from a circle contains 70.65 cm². Find the radius of the circle. ($\pi = 3.14$)
37. In fig. ABCD is a rectangle with $AB = 14$ cm and $BC = 7$ cm. Taking DC, BC and AD as diameter, three semicircles are drawn. Find the area of the shaded portion.

38. A square water tank has its each side equal to 40 m. There are four semi circular grassy plots all around it. Find the cost of turfing the plot at Rs 1.25 per sq. m. (Use $\pi = 3.14$)

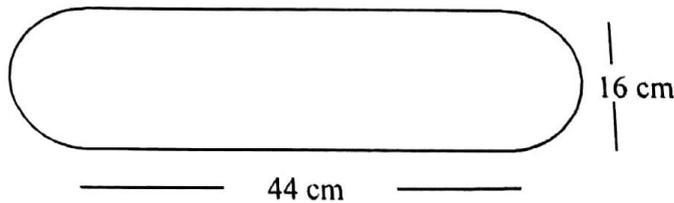
39. Find the area of the shaded region shown in the fig.

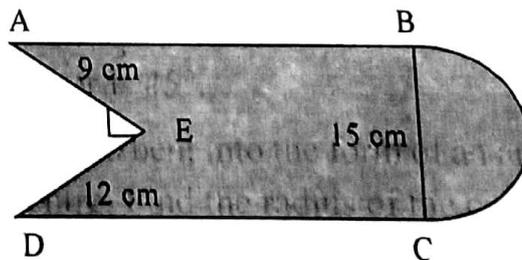
40. Find the area of the minor segment of a circle of radius 28 cm, when the angle of the corresponding sector is 45° .

41. A piece of wire 11 cm long is bent into the form of an arc of a circle subtending an angle of 45° at its centre. Find the radius of the circle.

42. Find the area of the flower bed (with semicircular ends).

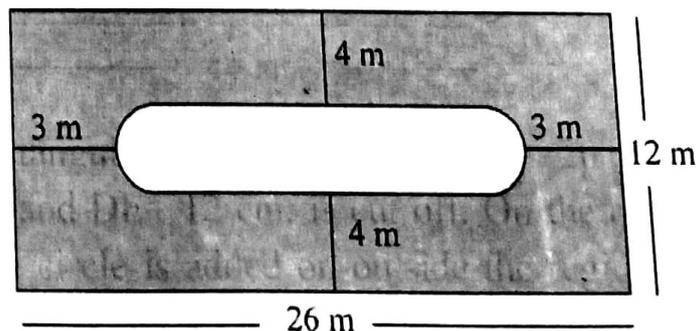

43. In fig. from a rectangular region ABCD with $AB = 20$ cm, a right triangle AED with $AE = 9$ cm and $DE = 12$ cm, is cut off. On the other end, taking BC as diameter, a semi circle is added on outside the region. Find the area of the shaded region.

44. The circumference of a circle exceeds the diameter by 16.8 cm. Find the radius of the circle.

45. Find the area of the shaded region.

46. Find the mean, median and mode of the following data

C.I	45-55	55-65	65-75	75-85	85-95	95-105	105-115
f	7	12	17	30	32	6	10

47. The annual profit earned by 30 factories in an industrial area is given below. Draw both ogives for the data and hence find the median.

Profit (Rs. in lakh)	No. of Factories
More than or equal to 5	30
More than or equal to 10	28
More than or equal to 15	16
More than or equal to 20	14
More than or equal to 25	10
More than or equal to 30	7
More than or equal to 35	3
More than or equal to 40	0

48. The distribution given below show the marks of 100 students of a class.

Marks	No. of students
0-5	4
5-10	6
10-15	10
15-20	10
20-25	25
25-30	22
30-35	18
35-40	5

Draw a less than type and a more than type ogive from the given data. Hence obtain the median marks from the graph.

If the mean of the following distribution is 54, find the value of P.

Class	0-20	20-40	40-60	60-80	80-100
Frequency	7	p	10	9	13

SOCIAL SCIENCE

CBSE Project Work: 5 Marks

Every student has to compulsorily undertake any one project on the following units / topics.

1. Disaster Management (Pertaining to class Xth curriculum of Disaster Management only).
OR
2. Popular Struggles and Movements
OR
3. Money and Credit

The distribution of marks over different aspects relating to Project Work is as follows:

ASPECTS	MARKS
1. Content accuracy and originality	1
2. Presentation and creativity	1
3. Process of Project Completion : Initiative, cooperativeness, participation and punctuality	1
4. Viva or written test for content assimilation	2

Project Layout:

1 Title

2 Acknowledgements

3 Index

4 Introduction

5 Onwards Content Which shall include Graphs, Illustrations, Pictures, Case studies etc.

6. Conclusion

7. Summary

8. Bibliography

and last page for Teacher's Remarks

The projects carried out by the students in different topics will subsequently be shared among themselves through interactive sessions such as exhibitions, panel discussions, etc. The Project Report should be handwritten by the students themselves and comprise of not more than 15 foolscap pages.

Points to be covered in Project

A. Popular struggles & movements

1. What are pressure groups & movements?
2. What are the types of pressure groups & movements?
3. Role of pressure groups & movements in democracy?
4. Case Study
- * Conclusion (Is the influence of pressure groups healthy or not for democracy based on case study)
5. Summary

B. Money & Credit

1. Forms of modern money
2. Role of Banks & Financial Institution in Economic Growth
3. Case Study (Credit Functions of Banks)

4. Importance & Functioning of Self Help Groups
5. Formal VS Informal sources of credit
6. Summary

Following work to be done in separate notebook.

Revision Questions
POLITICAL SCIENCE
Federalism

1. Differentiate between federal & unitary government?
2. Explain the three tier system of Indian Federation
3. In what ways local government has deepened our democracy?
4. What type of new culture of power sharing development after 1990 & why?
5. Describe two paths to federalism?
6. on what type of principles is the Indian federation based? Describe the threefold distribution of legislative powers between union government & state government
7. Explain why was a need felt for decentralization of power in India?
8. Trace the attempts of Indian constitution in order to decentralize power.

GEOGRAPHY

Water Resources

1. "Availability of water varies from place to place and time to time in India." Explain the statement with example.
2. Critically evaluate MPP.
3. What is rain water harvesting? State its objectives.
4. Mention the traditional rainwater harvesting techniques of India.
5. Discuss the causes of Water scarcity.
6. Why is conservation of water resources essential?

ECONOMICS
Sectors of the Indian economy

1. What is GDP? How is it calculated?
2. Explain why only value of final and not intermediate goods included in GDP. Give example.
3. "Entire tertiary sector is not growing equally." Explain.
4. Explain with suitable examples the interdependence of three sectors of the economy.
5. What does tertiary sector involve? Explain reasons for its rapid growth over years.
6. Which type of unemployment is found in agricultural sector? Suggest ways by which it can be tackled?
7. What is the rationale behind government managing the public sector? List some activities of this sector.

VISUAL ART - X

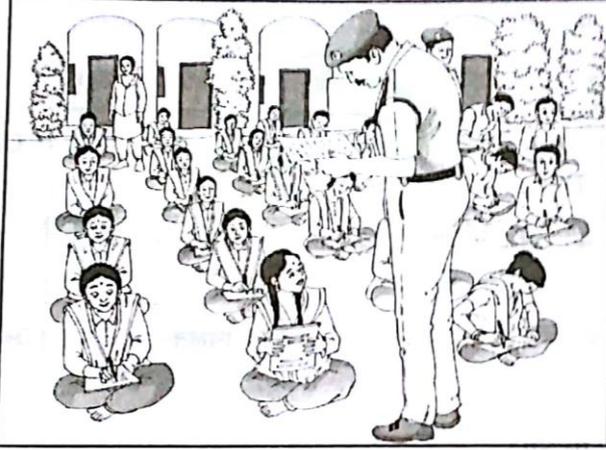
1. Decorate any wall hanging/gift items with any form of Indian painting e.g Pattachitra, Mughal, Kalamkari, Pahari, Kangra, Phad, Miniature, etc.
2. Make two painting on
 - a) Ek Bharat Shreshtha Bharat
 - b) Youth as a Peace builder
 - c) Drug abuse ... a curse to Humanity.
Size : A3 size paper ,
PAPER : Cartridge sheet
MEDIUM : Poster Colour
3. Write two shlokas of vedas in Sanskrit (with calligraphy font) given to you, in your ivory/cartridges sheet with the help of poster colour and brush or calligraphy pen & ink.
Note: The selected exclusive ones will be on the display during exhibition.

अभ्यासप्रश्नाः

सैद्धान्तिक-प्रश्नाः

निम्नचित्राणि दृष्ट्वा मञ्जूषायाश्च पदानि नीत्वा सरलसंस्कृते पञ्च वाक्यानि लिखत—

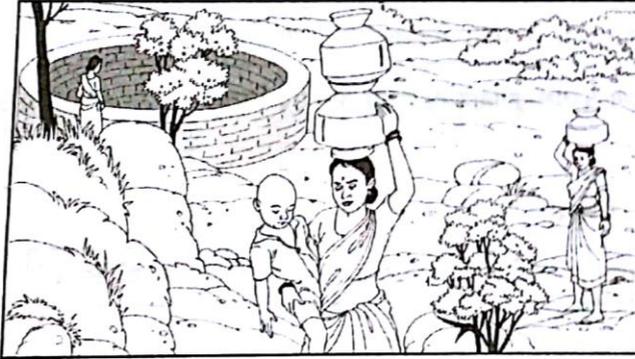
1.

मञ्जूषा

छात्राः, विद्यालयस्य, लताः, उपतिष्ठन्ति, शिक्षका,
आरक्षीनिरीक्षकः, पश्यति, बालकाः, हस्तिगणवेशाः,
वृक्षाः, भवनम्, प्रश्नपत्रम्

2.

मञ्जूषा

ग्रामस्य, चित्रम्, शुष्कम् वातावरणम्, सर्वत्र,
शुष्ककूपः, महिला, दुःखिता, घटद्वयम्, नयति,
जलपूर्णम्, अङ्के, बालकः, वर्तते

चतुर्थः पाठः — नास्ति त्यागसमं सुखम्

अभ्यासकार्याणि

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत—

(क) अथ एकदा भगवान् बोधिसत्त्वः बहुजन्मार्जितपुण्यफलैः शिवीनां राजा बभूव। स बाल्यात् एव वृद्धोपसेवी, विनयशीलः, शास्त्रपारङ्गतः च आसीत्। जनकल्याणकर्मसु रतः असौ पुत्रवत् प्रजाः पालयति स्म। कारुण्य-औदार्यादिसद्गुणोपेतः स नगरस्य समन्ततः धन-धान्यसमृद्धाः दानशालाः अकारयत्। तत्र अर्थिनां समूहः अन्न-पान-वसन-रजत-सुवर्णादिकानि अभीष्टानि वस्तूनि प्राप्य सन्तुष्टः अभवत्। राज्ञः दानशीलताम् आकर्ष्य देशान्तरेभ्योऽपि जनाः तं देशम् आयान्ति स्म।

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. राजा का: पुत्रवत् पालयति स्म ?

2. के तं देशम् आयान्ति स्म ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. बोधिसत्त्वः बाल्यकालात् एव कीदृशः आसीत् ?

2. अर्थिनां समूहः किं-किं लब्ध्वा सन्तुष्टः भवति स्म ?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'बोधिसत्त्वः' पदस्य विशेषणपदं किम् ?

(क) अथ (ख) एकदा (ग) भगवान्

2. 'असौ' सर्वनाम कस्मै प्रयुक्तम् ?

(क) बोधिसत्त्वाय (ख) शिवीनां (ग) पुण्यफलैः

3. 'लब्ध्वा' इत्यर्थे किं पदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(क) समन्ततः (ख) प्राप्य (ग) समूहः

4. 'आयान्ति स्म' इति क्रियायाः कर्ता कः ?

(क) राज्ञः (ख) देशान्तरेभ्यः (ग) जनाः

(ख) अथ कदाचित् दानशालासु विचरन् स राजा बहुधनलाभेन सन्तुष्टानाम् अर्थिनां विरलसङ्ख्यां विलोक्य अचिन्तयत् 'मम अर्थिनः तु धनलाभमात्रेण सन्तोषं भजन्ते। नूनं ते दानवीराः सौभाग्यशालिनः यान् याचकाः शरीरस्य अङ्गानि अपि याचन्ते।' एवं राज्ञः स्वेषु गात्रेष्वपि निरासक्तिं विज्ञाय सकलं ब्रह्माण्डं व्याकुलं सज्जातम्।

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. कुत्र विचरन् राजा अचिन्तयत् ?

2. के धनलाभमात्रेण सन्तोषं भजन्ते ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. किं विज्ञाय सकलं ब्रह्माण्डं व्याकुलं सज्जातम् ?

2. राजा किं विलोक्य अचिन्तयत् ?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'सन्तुष्टानाम् अर्थिनाम्' अनयोः पदयोः किं विशेष्यपदम् ?

(क) सन्तुष्टानाम् (ख) अर्थिनाम् (ग) किमपि न

2. 'भजन्ते' क्रियायाः कर्ता कः ?

(क) अर्थिनः (ख) मम (ग) सन्तोषं

3. 'सम्पूर्णम्' अस्मिन् अर्थे किं पदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

(क) व्याकुलं (ख) विज्ञाय (ग) सकलम्

4. 'दातारः' पदस्य विलोमपदम् अत्र किम् ?

(क) अर्थिनाम् (ख) दानवीराः (ग) अर्थिनः

(ग) राजा उवाच—भगवन्! भवन्मनोरथं पूरयित्वा आत्मानम् अनुगृहीतं कर्तुम् इच्छामि। आदिश्यताम्, किं करवाणि ? विप्रः उवाच—यदि भवान् प्रीतः, तदा त्वत्तः एकस्य चक्षुषः दानम् इच्छामि येन मम लोकयात्रा निर्वाधा भवेत्। तत् श्रुत्वा राजा अचिन्तयत्, "लोके चक्षुर्दानं दुष्करमेव। नूनम् ईदृशं दानम् इच्छन् अयं याचकः केनापि प्रेरितः स्यात्। अथवा भवतु नाम। किं बहु चिन्तनेन।" इति विचार्य राजा अभाषत—भो मित्र! किमेकेन चक्षुषा, अहं भवते चक्षुर्द्वयमेव प्रयच्छामि इति।

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. लोके किं दुष्करमेव ?
2. राजा कम् अनुगृहीतं कर्तुम् इच्छति ?
3. वस्तुतः याचकः कः आसीत् ?
4. तत् श्रुत्वा कः अचिन्तयत् ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. विप्रः राजानं किम् अकथयत् ?
2. राजा विचार्य विप्रं किम् अभाषत ?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'भवते' पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
(क) राज्ञे (ख) नेत्राय (ग) विप्राय
2. 'इच्छामि' क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
(क) राजा (ख) अहम् (ग) विप्रः
3. 'लोकयात्रा' इति विशेष्यपदस्य विशेषणपदं किम् ?
(क) निर्बाधा (ख) येन (ग) मम
4. 'प्रसन्नः' इत्यर्थे किं पदम् अत्र अस्ति ?
(क) प्रेरितः (ख) प्रीतः (ग) प्रेषितः

(घ) नाहं स्वर्गं न मोक्षं वा कामये किन्तु आर्त्तानां परित्राणाय एव मे निश्चयः । अस्य याच्ना वृथा मा अस्तु । इत्युक्त्वा स राजा वैद्योक्तविधिना नीलोत्पलम् इव एकं चक्षुः शनैः अक्षतम् उत्पाट्य प्रीत्या याचकाय समर्पितवान् । सः अपि तत् नेत्रं यथास्थानम् अस्थापयत् । ततो महीपालः द्वितीयं नेत्रमपि शनैः निष्कास्य तस्मै ददौ । अथ विस्मितः शक्रः अचिन्तयत्—

अहो धृति! अहो सत्त्वम्! अहो सत्त्वहितैषिता!

नायम् चिरं परिक्लेशम् अनुभवितुम् अर्हति । अतः प्रयतिष्ये चक्षुषोऽस्य पुनः प्रत्यारोपणाय इति ।

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. कीदृशः शक्रः अचिन्तयत् ?
2. याचकस्य का वृथा मा अस्तु ?
3. याचकः तत् नेत्रं कुत्र अस्थापयत् ?
4. राजा चिरं किम् अनुभवितुम् न अर्हति ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. राजा कथं चक्षुः उत्पाट्य याचकाय समर्पितवान् ?
2. राज्ञः किं निश्चयः ?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'राजा' पदस्य पर्यायपदम् अनुच्छेदे किम् अस्ति ?
(क) महीपालः (ख) शक्रः (ग) धृतिः

2. 'समर्पितवान्' क्रियायाः कर्ता कः ?

(क) याचकाय (ख) चक्षुः

(ग) राजा

3. 'शीघ्रम्' पदस्य विलोमपदम् अत्र किम् ?

(क) शक्रः (ख) चिरम्

(ग) वृथा

4. 'अक्षतम्' विशेषणस्य विशेष्यपदं किमत्र ?

(क) उत्पाद्य (ख) प्रीत्या

(ग) एकंचक्षुः

2. स्थूलपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत—

1. भगवन् बोधिसत्त्वः शिवीनां राजा बभूव ।
2. राजा बाल्यादेव विनयशीलः आसीत् ।
3. सः नगरस्य समन्ततः दानशालाः अकारयत् ।
4. अर्थिनां समूहः अभीष्टानि वस्तूनि प्राप्य सन्तुष्टः अभवत् ।
5. दानशालासु विचरन् राजा अचिन्तयत् ।
6. शक्रः नेत्रहीनयाचकरूपे राज्ञः समीपम् अगच्छत् ।
7. राजा एकं चक्षुः उत्पाद्य याचकाय समर्पितवान् ।
8. राजा पुत्रवत् प्रजाः पालयति स्म ।
9. राज्ञा नेत्रार्थं शक्रः प्रार्थितः ।
10. राज्ञः चक्षुर्द्वयं प्रतिष्ठितम् अभवत् ।
11. अर्थिनः तु धनलाभमात्रेण सन्तोषं भजन्ते ।
12. एकदा राजा सरोवरस्य समीपे विहरति ।
13. राज्ञः दानशीलतां आकर्ष्य आगतोऽस्मि ।
14. शरीरस्य अङ्गानि अपि याचन्ते ।
15. एकं चक्षुः प्रीत्या समर्पितवान् ।

3. स्थूलपदम् आधृत्य प्रसङ्गानुसारं शुद्धम् अर्थं चिनुत—

1. सः नगरस्य समन्ततः दानशालाः अकारयत् ।
(क) सम्पूर्णः (ख) परितः (ग) उभयतः
2. राजा अर्थिनां विरलसङ्ख्यां विलोक्य अचिन्तयत् ।
(क) याचकानां (ख) दानानां (ग) जनानां
3. लोके चक्षुर्दानं दुष्करम् एव ।
(क) सरलम् (ख) व्यापारम् (ग) कठिनम्
4. नायम् चिरं परिक्लेशम् अनुभवितुम् अर्हति ।
(क) कष्टम् (ख) सुखम् (ग) दानम्
5. राज्ञः दानशीलतां परीक्षितुं शक्रः आगच्छत् ।
(क) परीक्षितः (ख) परीक्षायै (ग) इच्छायै
6. अमात्याः विषण्णाः भूत्वा अवदन् ।
(क) प्रसन्नाः (ख) दुःखिनः (ग) उदासीनाः

7. मम लोकयात्रा निर्वाधा भवेत्।
 (क) संसारयात्रा (ख) स्वर्गयात्रा (ग) तीर्थयात्रा
8. राज्ञः स्वेषु गात्रेषु निसवितं विज्ञाय।
 (क) गीतेषु (ख) गायकेषु (ग) शरीरेषु
9. ततः महीपालः द्वितीयं नेत्रम् अयच्छत्।
 (क) द्वारपालः (ख) भूपालः (ग) गोपालः
10. चक्षुः अक्षतम् उत्पाद्य याचकाय समर्पितवान्।
 (क) अखण्डम् (ख) अक्षयम् (ग) अनवरतम्
11. तस्य पुरतः शक्रः उपस्थितः।
 (क) पूर्वतः (ख) परतः (ग) समक्षः
12. शक्रः वरम् अददात्।
 (क) शिवः (ख) इन्द्रः (ग) नारदः
13. शैलानां पारं द्रष्टुं समर्थः भव।
 (क) पर्वतानां (ख) शिखराणां (ग) वृक्षाणां
14. शक्रः तत्रैव अन्तर्हितः अभवत्।
 (क) अज्ञातः (ख) अदृश्यः (ग) प्रकटः
15. दीयमानं निधानतां याति।
 (क) विपन्नतां (ख) निर्धनतां (ग) सम्पन्नताम्

4. श्लोकानाम् अन्वय

(क) दास्यामीति प्रतिज्ञाय योऽन्यथा कुरुते मनः।

कार्पण्यानिश्चितमतेः कः स्यात् पापतरस्ततः ॥

अन्वयः— दास्यामि इति यः अन्यथा कुरुते, ततः कः स्यात्।

(ख) शक्रोऽहमस्मि देवेन्द्रस्त्वत्समीपमुपागतः।

वरं वृणीष्व राजर्षे! यदिच्छसि तदुच्यताम् ॥

अन्वयः— राजर्षे! अहम् शक्रः त्वत् समीपम् अस्मि। वरं यत् इच्छसि तत् ।

(ग) धनस्य निःसारलघोः स सारो यद् दीयते लोकहितोन्मुखेन।

निधानतां याति हि दीयमानम्, अदीयमानम् निधनैकनिष्ठम् ॥

अन्वयः— निःसारलघोः सः सारः यत् दीयते। दीयमानं हि याति (धनम्) निधन-एकनिष्ठम् (भवति) ।

पञ्चमः पाठः — अभ्यासवशगं मनः

अभ्यासकार्याणि

1. अधोलिखितान् श्लोकान् पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत—

(क) अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः।
अनिच्छन्नपि वाष्णोय! बलादिव नियोजितः॥

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. कः पापं चरति ?
2. अयं पूरुषः किं चरति ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. अनिच्छन्नपि पूरुषः कथं पापं चरति ?
2. अयं श्लोकः कः कं कथयति ?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'वाष्णोय' सम्बोधनं कस्य कृते प्रयुक्तम् ?
(क) अर्जुनस्य कृते (ख) कृष्णस्य कृते (ग) पूरुषस्य कृते
2. 'चरति' क्रियायाः कर्ता कः ?
(क) पापं (ख) पूरुषः (ग) प्रयुक्तः
3. 'पुण्यं' पदस्य विलोम अत्र किम् ?
(क) पापं (ख) अयं (ग) बलात्
4. 'न इच्छन् अपि' अस्मिन् स्थाने किं पदं श्लोके प्रयुक्तम् ?
(क) प्रयुक्तोऽयं (ख) अनिच्छन्नपि (ग) बलादिव

(ख) काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः।
महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम्॥

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. कामः क्रोधः च कस्मात् समुद्भवति ?
2. कः वैरी अस्ति ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. कामः क्रोधः च कीदृशः अस्ति ?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'विद्धि' क्रियायाः कर्ता कः ?
(क) श्रीकृष्णः (ख) अर्जुनः (ग) त्वम्
2. 'अस्मिन् लोके' इत्यर्थे किम् अव्ययपदं श्लोके प्रयुक्तम् ?
(क) इह (ख) एष (ग) वैरिणम्

3. 'मित्रम्' पदस्य विलोम पदम् अत्र किम्? (ग) एनम्
 (क) वैरिणम् (ख) समुद्भवः
4. 'एनम्' सर्वनाम कस्मै प्रयुक्तम्? (ग) रजोगुणाय
 (क) कामाय क्रोधाय (ख) वैरिणे

(ग) तस्मात्त्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ।
 पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम्॥

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. आदौ कानि वशं कुरु?
 2. भरतर्षभ सम्बोधनं कस्मै प्रयुक्तम्?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. कीदृशं कामं क्रोधं प्रजहि?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'त्वम्' सर्वनाम कस्मै प्रयुक्तम्? (ग) श्रीकृष्णाय
 (क) कामाय (ख) अर्जुनाय
2. 'प्रारम्भे' इत्यर्थे किं पदं श्लोके प्रयुक्तम्? (ग) आदौ
 (क) तस्मात् (ख) एनम्
3. 'प्रजहि' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्? (ग) पाप्मानम्
 (क) त्वम् (ख) एनम्
4. 'रक्षणम्' पदस्य विलोमपदम् अत्र किम् अस्ति? (ग) नाशनम्
 (क) ज्ञान विज्ञानम् (ख) पाप्मानम्

(घ) चञ्चलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद्दृढम्।
 तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम्॥

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. चञ्चलं किम् अस्ति?
 2. मनसः निग्रहं कस्य इव कठिनम् अस्ति?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. 'मनः' पदस्य किं-किं विशेषणं श्लोके प्रयुक्तम्?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'अहं' इति पदं कस्य कृते प्रयुक्तम्? (ग) वायोः
 (क) मनसे (ख) अर्जुनस्य
2. 'मन्ये' क्रियायाः कर्तृपदं किम्? (ग) मनः
 (क) अहम् (ख) अर्जुनः
3. 'वशीकरणम्' इत्यर्थे किं पदम् अत्र प्रयुक्तम्? (ग) निग्रहम्
 (क) सुदुष्करम् (ख) चञ्चलं

4. 'स्थिरम्' पदस्य विलोमपदम् अत्र किम् ?

(क) चञ्चलम् (ख) प्रमाथि (ग) दृढम्

(ङ) शक्नोतीहैव यः सोढुं प्राक् शरीरविमोक्षणात्।
कामक्रोधोद्भवं वेगं, स युक्तः स सुखी नरः ॥

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. कः कामक्रोधोद्भवं वेगं सोढुं शक्नोति ?
2. युक्तः नरः कीदृशः भवति ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. नरः कथम् सुखी भवति ?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'पूर्व' इति पदस्य समानार्थकम् पदं श्लोके किम् ?
(क) प्राक् (ख) युक्तः (ग) वेगं
2. 'शक्नोति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
(क) युक्तः (ख) नरः (ग) यः
3. 'योगी' इत्यर्थे किं पदम् अत्र प्रयुक्तम् ?
(क) युक्तः (ख) सोढुं (ग) वेगं
4. 'नरः' इति पदस्य विशेषणपदं किम् ?
(क) युक्तः (ख) सुखी (ग) सः

(च) ध्यायतः विषयान् पुंसः संगस्तेषूपजायते।
सङ्गात्सञ्जायते कामः कामात्क्रोधोऽभिजायते ॥

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. सङ्गात् कः सञ्जायते ?
2. क्रोधः कस्मात् अभिजायते ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. विषयान् ध्यायतः पुंसः केषु सङ्गः उपजायते।

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'तेषु' इति सर्वनामपदस्य स्थाने संज्ञापदं किं भविष्यति ?
(क) विषयेषु (ख) विषयान् (ग) विषयाः
2. 'पुंसः' इति पदस्य विशेषणपदं किम् ?
(क) कामः (ख) ध्यायतः (ग) विषयान्
3. 'सञ्जायते' क्रियायाः कर्ता कः ?
(क) सङ्गात् (ख) कामात् (ग) कामः
4. 'निष्कामः' इति पदस्य विलोम अत्र किम् ?
(क) पुंसः (ख) कामः (ग) संगः

(छ) क्रोधाद्भवति संमोहः सम्मोहात्स्मृतिविभ्रमः ।
स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. स्मृतिभ्रंशात् कस्य नाशः भवति ?
2. स्मृतिविभ्रमः कस्मात् भवति ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. नरः कस्मात् प्रणश्यति ?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'बुद्धिनाशात् प्रणश्यति' अत्र क्रियापदं किम् ?
(क) बुद्धि (ख) नाशात् (ग) प्रणश्यति
2. 'हर्षात्' पदस्य विलोम अत्र किम् ?
(क) सम्मोहात् (ख) क्रोधात् (ग) बुद्धिनाशात्
3. 'भवति' क्रियायाः कर्ता कः ?
(क) संमोहः (ख) क्रोधाद् (ग) सम्मोहात्
4. 'धीः' पदस्य समानार्थकपदम् अत्र किम् ?
(क) विभ्रमः (ख) बुद्धिः (ग) प्रणश्यति

(ज) असंशय महाबाहो! मनो दुर्निग्रहं चलम् ।
अभ्यासेन तु कौन्तेय, वैराग्येण च गृह्यते ॥

(I) एकपदेन उत्तरत—

1. दुर्निग्रहं किम् अस्ति ?
2. महाबाहो पदं कस्य कृते प्रयुक्तम् ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. मनः केन गृह्यते ?

(III) निर्देशानुसारम् उत्तरत—

1. 'चलम्' पदस्य विशेष्य पदं अत्र किम् ?
(क) दुर्निग्रहं (ख) मनः (ग) असंशयं
2. 'कौन्तेय' सम्बोधनं कस्मै प्रयुक्तम् ?
(क) अर्जुनाय (ख) श्रीकृष्णाय (ग) मनसे
3. 'गृह्यते' क्रियायाः कर्ता कः ?
(क) चलम् (ख) असंशयं (ग) मनः
4. 'चञ्चलम्' पदस्य समानार्थक पदम् अत्र किम् ?
(क) असंशयं (ख) चलम् (ग) दुर्निग्रहं

2. अधोलिखितेषु श्लोकेषु अन्वयम् उचितपदक्रमेण पूरयत—

(क) अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः ।
अनिच्छन्नपि वाष्णोऽयं । बलादिव नियोजितः ॥

अन्वयः — वाष्ण्य! अथ केन अयं पूरुषः अपि वलात् इव
चरति।

(ख) शक्नोतीहैव यः सोढुं प्राक् शरीरविमोक्षणात्।
कामक्रोधोद्भवं वेगं स युक्तः स सुखी नरः ॥

अन्वयः — यः शरीरविमोक्षणात् कामक्रोधोद्भवं इह एव शक्नोति, सः
नरः सः सुखी (भवति) ।

(ग) ध्यायतः विषयान् पुंसः सङ्गस्तेषूपजायते।
सङ्गात्सञ्जायते कामः कामात्क्रोधोऽभिजायते ॥

अन्वयः — विषयान् पुंसः तेषु उपजायते। कामः सञ्जायते, कामात्
..... अभिजायते ॥

(घ) असंशयं महाबाहो! मनो दुर्निग्रहं चलम्।
अभ्यासेन तु कौन्तेय, वैराग्येण च गृह्यते ॥

अन्वयः — महाबाहो! ! असंशयं मनः चलम् (एतत्) तु वैराग्येण च
..... ॥

(ङ) तस्मात्त्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ!
पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥

अन्वयः — भरतर्षभ! त्वम् आदौ नियम्य एनम् हि
प्रजहि ।

(च) काम एषः क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः।
महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम् ॥

अन्वयः — रजोगुण एषः कामः एषः महाशनः । एनम् इह
विद्धि ।

(छ) क्रोधाद् भवति संमोहः सम्मोहात्स्मृतिविभ्रमः।
स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥

अन्वयः — क्रोधात् भवति सम्मोहात् , स्मृतिभ्रंशात् बुद्धिनाशात् ।

(ज) चञ्चलं हि मनः कृष्ण! प्रमाथि बलवद् दृढम्।
तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ॥

अन्वयः — कृष्ण! मनः हि प्रमाथि दृढम्, अहम् निग्रहम् वायोः
..... दुष्करम् मन्ये ॥

3. स्थूलपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत—

1. रजोगुणात् समुद्भवः एषः कामः क्रोधः अस्ति।
3. यः कामक्रोधोद्भवं वेगं सहते सः नरः सुखी भवति।

2. विषयान् ध्यायतः पुंसः तेषु सङ्गः उपजायते।
4. स्मृतिभ्रंशात् बुद्धेः नाशः भवति।

5. कामः, क्रोधः, एव अस्माकं शत्रुः ।
7. तस्य निग्रहं वायोः इव कठिनम् अस्ति ।
9. कामात् क्रोधः अभिजायते ।
11. विषयेभ्यः आसक्तिः न कर्तव्या ।
13. आदौ इन्द्रियाणि वशे करणीयानि ।
15. त्वम् आदौ इन्द्रियाणां नियमनं कुरु ।
6. मनः चञ्चलं भवति ।
8. अभ्यासेन मनः वशीक्रियते ।
10. मनः दुर्निग्रहं चलम् च अस्ति ।
12. कामः ज्ञानविज्ञानस्य नाशं करोति ।
14. मनसः निग्रहः वायोः इव कठिनः ।

. अधोलिखितपङ्क्तिषु स्थूलाक्षरपदानां प्रसङ्गानुसारं शुद्धम् अर्थं चित्वा लिखत—

1. अथ केन प्रयुक्तः अयं पुरुषः पापं चरति ।
(क) प्राप्तः (ख) प्रेरितः (ग) आदेशः
2. एनं ज्ञानविज्ञाननाशनं प्रजहि ।
(क) नाशय (ख) प्रविश्य (ग) गच्छ
3. स युक्तः स सुखी नरः ।
(क) संयुक्तः (ख) भोगी (ग) योगी
4. असंशयं मनः दुर्निग्रहं चलम् च ।
(क) संशययुक्तम् (ख) निःसन्देहम् (ग) सन्देहम्
5. भरतर्षभ! त्वम् आदौ इन्द्रियाणि नियम्य ।
(क) भारते श्रेष्ठः (ख) भारतस्य ऋषिः (ग) भरतवंशे श्रेष्ठः
6. पापं एव वैरिणं विद्धि ।
(क) जानीहि (ख) विन्दति (ग) वेदनं कुरु
7. अभ्यासेन तु कौन्तेय! वैराग्येण च गृह्यते ।
(क) कुन्तीभ्राता (ख) कुन्तीपुत्र (ग) कुन्तीपतिः
8. प्रमाथि बलवद् दृढम् ।
(क) अनुशीलनम् (ख) कष्टदायकम् (ग) प्रमथनशीलम्
9. तस्याहं निग्रहं मन्ये ।
(क) वशीकरणम् (ख) निष्कासनम् (ग) निराकरणम्
10. चञ्चलं मनः अभ्यासेन वशं गच्छति ।
(क) स्थिरं (ख) चलागमानं (ग) सुन्दरम्
11. ध्यायतः विषयान् पुंसः ।
(क) देवस्य (ख) विषयस्य (ग) पुरुषस्य
12. प्राक् शरीरविमोक्षणात् ।
(क) पूर्वदिशा (ख) पूर्वे (ग) परम्
13. विद्ध्येनम् इह वैरिणम् ।
(क) अस्मिन् पुस्तके (ख) त्रैलोक्ये (ग) अस्मिन् संसारे
14. कामः क्रोधः महाशनः अस्ति ।
(क) बहुभोजी (ख) महात्मा (ग) महाशयः
15. वायोरिव सुदुष्करम् ।
(क) अदृश्यम् (ख) कठिनम् (ग) दुर्योगम्

HOLIDAY HOMEWORK [2018-2019]

Class -10th German

❖ BROCHURE MAKING

'Language which connects two Countries'

➤ Make a travelling brochure presenting you are going for language course [Sprachreise] to any country and you have to give all the information in that brochure-

1. Languages offered by the country.
2. Scope of the language.
3. Total cost of the trip [Accommodation/food]

❖ DESIGN A POSTER

'Style is a way to say who you are without speaking.'

➤ What fashion Germans follow make a poster of their different clothes.